

ניטור וממשק זאבים

בצפון ישראל

סיכום 2021

אלון רייכמן ועמית דולב

לאיסוף הנתונים שותפים אנשי מחוז הצפון של רשות הטבע והגנים:

יונתן הראל, ניר הרשקוביץ, בן רוזנברג, אוריה זונה, אמיר טל, עמיחי גלעדי, לירון טל, עומרי גואלמן, חנוך טל, שאדי דעבוס, הדס כהנר, נועם רווח, רועי בן יוסף, אימן מזל, אורן חן, גיא זהרונני, ליאור אנגל, שרון לוי וגונן בהיר.

תקציר

השנה חלה ירידה בהיקף הטריפות הזאבים במשקי הבקר והצאן בגולן. בעקבות הירידה בטריפות חלה ירידה משמעותית בהיקף דילול הזאבים. נתוני הניטור בגולן מצביעים על ירידה מסוימת במספר הלהקות וגודלן. בגליל תחתון ובגליל העליון היקף הטריפות בשלוש השנים האחרונות נמוך. במרחב כרמל לעומת זאת נראה שיש בשלוש השנים האחרונות עליה בכמות הטריפות ובכמות התצפיות בזאבים.

מטרת הדו"ח:

לסכם את נתוני הניטור של אוכלוסיית הזאבים בצפון ישראל בשנת 2021, להציג את היקף הטריפות במשק האדם ולבחון את השפעת הממשק על אוכלוסיית הזאבים ועל היקף הנזקים למשק האדם.

רקע

בשנת 2003 נבנתה תכנית עבודה רב שנתית המשותפת לרשות הטבע והגנים, למשרד החקלאות ולבוקרים. תכנית הממשק אמורה לאפשר את המשך קיומה של אוכלוסיית הזאבים מחד, ולאפשר הפחתה של כמות טריפות הזאבים במשק האדם מאידך. הממשק המומלץ להורדת טריפות כלל שלושה עקרונות: שימוש באמצעי מיגון, הגברת הסניטציה ודילול זאבים בהתאם לאזורי הממשק שנקבעו (פירוט תכנית הממשק אצל רייכמן ודולב 2020- "ממשק זאבים בצפון ישראל"). על מנת להקטין את כמות הטריפות במשק האדם ולהקטין את לחץ הטריפה על אוכלוסיית הצבאים (וחיות בר אחרות), הוחלט ב-2010 לנסות להפחית את אוכלוסיית הטורפים באמצעות הגברת הסניטציה. באוקטובר 2010 החלה פעילות של סילוק פגרי בקר משטחי המרעה בגולן (ע"י רטי"ג). ביוני 2011 תוגברה פעילות הסניטציה עם הפעלתו של קבלן מטעם קני"ט (קרן נזקי טבע) לצורך פינוי פגרים. מראשית שנת 2014, מבוצע פינוי מרבית הפגרים בעזרת קבלן מטעם קני"ט. בדו"ח זה נבחנת השפעת הממשקים השונים על גודל אוכלוסיית הזאבים ועל כמות טריפות הזאבים במשק האדם בגולן. בנוסף, ניתנת סקירה על נזקי הטריפות במשק האדם ועל מצב אוכלוסיית הזאבים באזור הגליל והכרמל.

שיטות

תיעוד טריפות - כל טריפה של בע"ח במשק האדם שדווחה לפקחי רשות הטבע והגנים, נבדקה על מנת לראות האם מדובר בטריפה ועל מנת לזהות את מין הטורף.

ניטור אוכלוסיית הזאבים - הניטור מסתמך על נתוני מעקב אחר זאבים ממושדרים, על תצפיות במאורות ובאזורים בהם יש חשד למאורות, מידע על עקבות זאבים, דריסות, דילול זאבים, נתוני טריפה ועל תצפיות מקריות ויזומות (רייכמן 2007). בשנים האחרונות נוספו לאמצעי הניטור גם מצלמות מעקב. בשנה האחרונה הושקע מאמץ רב באיתור של נוכחות זאבים בכרמל באמצעות מצלמות מעקב על ידי יונתן הראל, ניר הרשקוביץ (פקחי רטי"ג) ואביב אלדגיים (מטעם מועצה אזורית חוף כרמל). ניטור הלהקות בתקופת החורף מאפשר לנו לאתר להקות זאבים מתרבות שלא אותרו במהלך שאר חודשי השנה. הערכת מצב הזאבים באזורים מחוץ לגולן מתבססת על נתונים רב שנתיים, בשל מיעוט זאבים ממושדרים באזורים אלו.

דילול זאבים - בדיווח על הירי נכללו זאבים שישנה וודאות כי נפגעו, לכן המספר המדווח הוא מספר מינימאלי. תוכנית הממשק עודכנה השנה (מרץ 2020). לפי תוכנית הממשק החדשה (רייכמן ודולב 2020) חולק מחוז צפון לשני אזורים ממשק: אזור A שבו נאסר דילול בזאבים פרט למקרים חריגים באישור מיוחד ואזור B בו מותרת פגיעה בזאבים לצורך מניעת טריפות זאבים במשק האדם. באזור A נכללות שמורת יהודייה, שמורת החרמון, שמורת הר מירון ושמורת הגלבע. באזור B נכללים כל שאר השטחים שלא הוגדרו כאזור A. בדרום הגולן דילול הזאבים נעשה גם כחלק מממשק טורפים למטרת אישוס אוכלוסיית הצבאים באזור.

לכידה ומשדור זאבים: המשדור הוא כלי מרכזי בניטור אוכלוסיית הזאבים שמאפשר קבלת מידע רציף על אזורי פעילותם. כמו כן, באמצעות המישדור אנו יכולים לקבל נתונים על שרידות הזאבים. בנוסף, מאפשר המישדור לאסוף נתונים על להקות הזאבים ולבחון את מצבן, וכן לנטר את יעילות הממשקים השונים כנגד טריפות במשק האדם. מאמץ הלכידה העיקרי התבצע בסתיו. בשנה זו ניתנה עזרה נוספת במאמץ לכידה לטובת מישדור ע"י מועצה אזורית חוף כרמל, בחלק המערבי של הכרמל.

תוצאות

טריפות

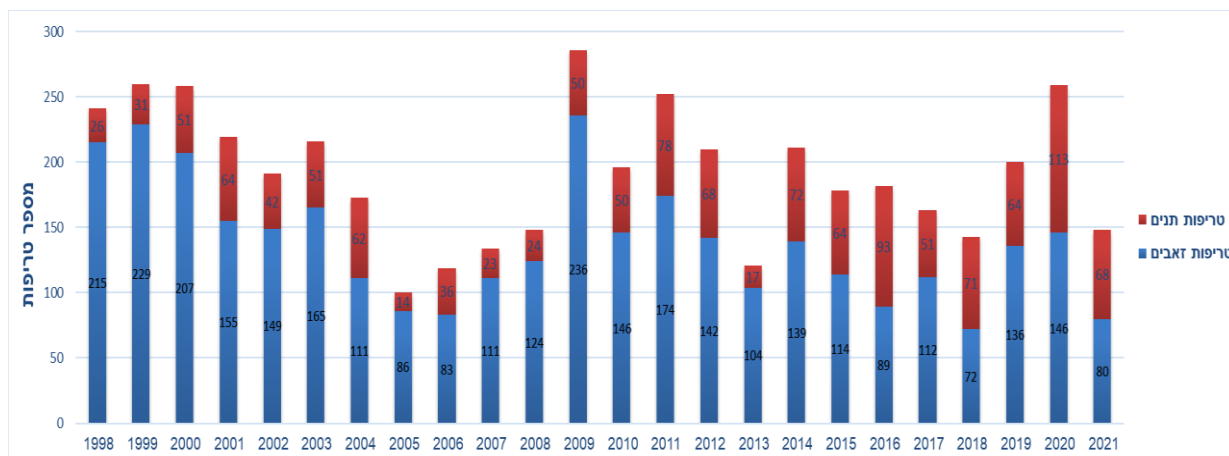
א. גולן.

ב-2021 חלה ירידה בכמות טריפות הזאבים שתועדו במשקי הבקר בגולן (איור 1) וזאת לאחר עליה משמעותית בשנים 2019-2020. בשנת 2021 תועדו במשקי הבקר 148 טריפות מתוכם 80 ע"י זאבים ו-68 ע"י תנים. הירידה בכמות הטריפות הורגשה במרבית האזורים שסבלו מכמות טריפות גבוהה ב-2020. לדוגמא:

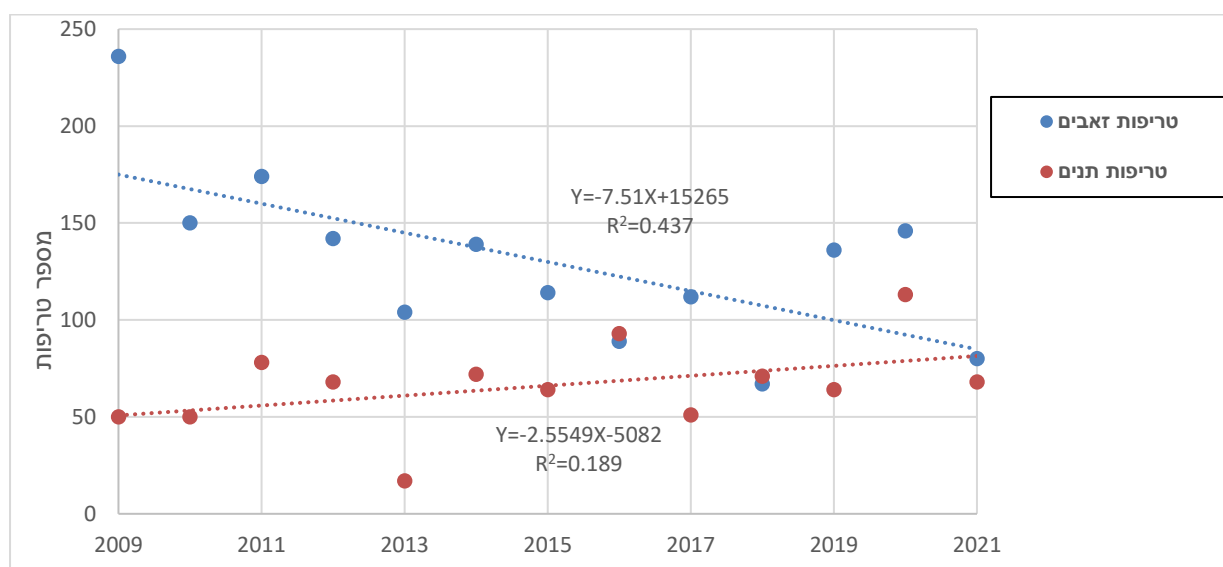
- במשקים שבאזור רמת נטור שבדרום הגולן תועדו השנה 8 טריפות זאבים לעומת 19 טריפות ב-2020.
- במשקים שבשטחי המרעה באזור אניעם ומזרח שמורת יהודיה תועדו השנה 6 טריפות זאבים לעומת 20 טריפות בשנה הקודמת.
- בשטח אש נפת, במרכז הגולן, תועדו בשנת 2020 44 טריפות, מתוכם 12 טריפות זוהו כטריפות זאבים. ב-2021 תועדו בשטח זה 23 טריפות מתוכם 5 זוהו כטריפות זאבים.
- בקר מרום גולן דיווח בשנת 2020 על 24 טריפות. מתוכם 14 בוצעו על ידי זאבים. בשנת 2021 תועדו במשק זה רק 6 טריפות מתוכם 3 זוהו כטריפות זאבים.
- בבקר פרידמן תועדו 15 טריפות ב-2020 ורק טריפה אחת בשנה האחרונה.
- בבקר שניר תועדו השנה 9 טריפות (7 באזור הבניאס ו-2 באזור הגילבון) לעומת 24 טריפות בשנת 2020.

המשק היחידי שבו חלה עליה בכמות הטריפות הוא בקר אורטל שבשנת 2020 לא תועדו בו טריפות והשנה תועדו בו 8 טריפות. 54% מהטריפות שתועדו ב-2021 במשקי הבקר בגולן היו של זאבים, ו-46% מהטריפות היו של תנים (איור 1).

כמות טריפות התנים במשק האדם בשנים 2011-2021 גבוהה באופן משמעותי מכמות טריפות התנים שתועדה בשנים 1998-2010 (69 \pm 6.6) ו-40 \pm 4.4) בהתאמה). בין השנים 1998-2010 שיעור טריפות התנים הממוצע במשק האדם מתוך סה"כ הטריפות עמד על 21% \pm 2.1). בשנים 2011-2021, שיעור טריפות התנים הממוצע הוא 36% \pm 3.5). באיור 2 נבחנו המגמות של כמות הטריפות של הזאבים והתנים משנת 2009 (שנת שיא בכמות הטריפות) בגרף זה רואים מגמת ירידה מתונה בטריפות זאבים, מלבד השנים 2019 ו-2020 שבהן הייתה קפיצה בכמות הטריפות. בכמות טריפות התנים לא נראית מגמה ברורה בשנים אלו.

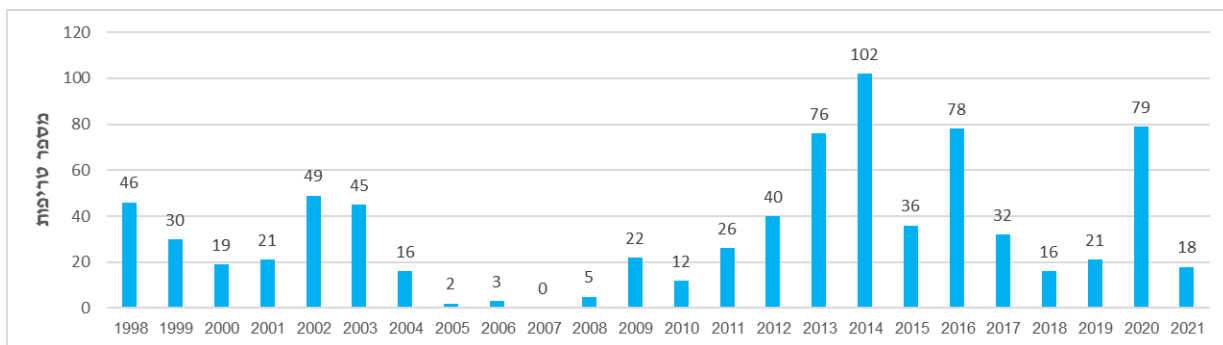

איור 1- טריפות זאבים ותנים במשק הבקר בגולן בשנים 1998-2021.

איור 2- מגמות בכמות טריפות זאבים ותנים במשקי הבקר בגולן בשנים 2009-2021

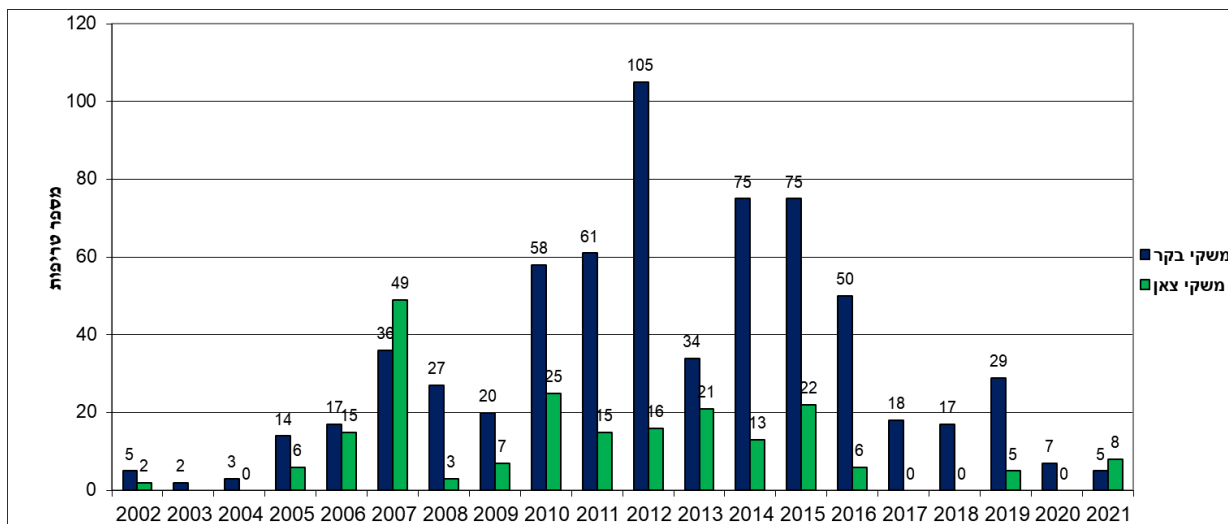
טריפות במשקי הצאן- השנה חלה ירידה בכמות הטריפות במשקי הצאן בגולן ביחס לשנה קודמת, אולם ההיקף דומה לשנתיים שקדמו לה. ב-2021 תועדו במשקי הצאן בגולן 18 טריפות זאבים ב-6 משקים לעומת 79 ב-2020 (איור 3)

איור 3- טריפות זאבים במשק הצאן בגולן בשנים 1998-2021.

ב. גליל עליון

בחמש השנים האחרונות כמות טריפות הזאבים במשק האדם במרחב גליל העליון הייתה נמוכה יחסית (איור 4). ב-2021 תועדו במרחב גליל עליון 5 טריפות זאבים במשקי הבקר, ו-8 טריפות במשקי הצאן. בנוסף, ב-2021 תועדו במרחב גליל עליון 18 טריפות שבוצעו על ידי תנים. בנוסף לנתונים אלו קיים מידע על טריפות שלא דווחו בזמן ולכן לא הייתה אפשרות לבדוק את מין הטורף והאם מדובר בטריפה.

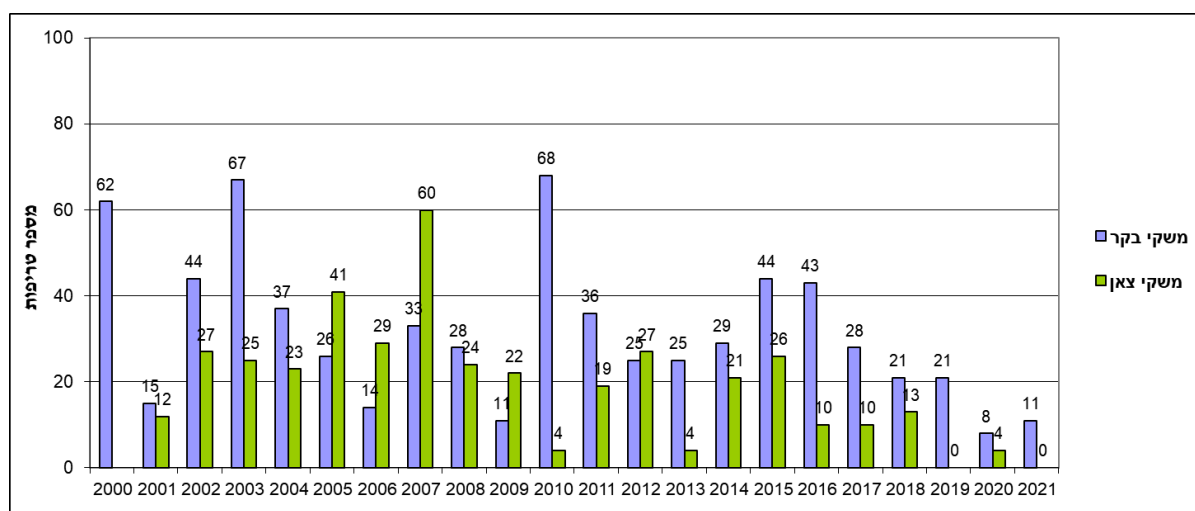

איור 4- טריפות זאבים במשק האדם באזור הגליל העליון

ג. גליל תחתון

בשש השנים האחרונות (2016-2021) תועדה ירידה בכמות הטריפות המדווחות במשקי הבקר בגליל תחתון (איור 5), כאשר ב-2021 תועדו בגליל התחתון 11 טריפות זאבים במשקי הבקר. במשקי הצאן לא תועדו טריפות. בנוסף לטריפות הזאבים תועדו במרחב גליל תחתון 5 טריפות שבוצעו על ידי תנים. להלן פירוט לפי אזורים:

- גליל תחתון מערבי: תועדו שלוש טריפות במשקי הבקר וטריפה אחת במשקי צאן.
- רמות יששכר: תועדו השנה 6 טריפות זאבים ו-4 טריפות תנים במשקי הבקר.
- גליל תחתון מזרחי צפוני (מאזור צומת גולני לאזור צ. עמיעד): תועדה טריפה אחת.
- אזור הגלבוע: ב-2021 תועדה טריפה אחת לאחר שבארבעת השנים האחרונות לא תועדו טריפות זאבים באזור זה.

איור 5- טריפות זאבים במשק האדם במרחב גליל תחתון

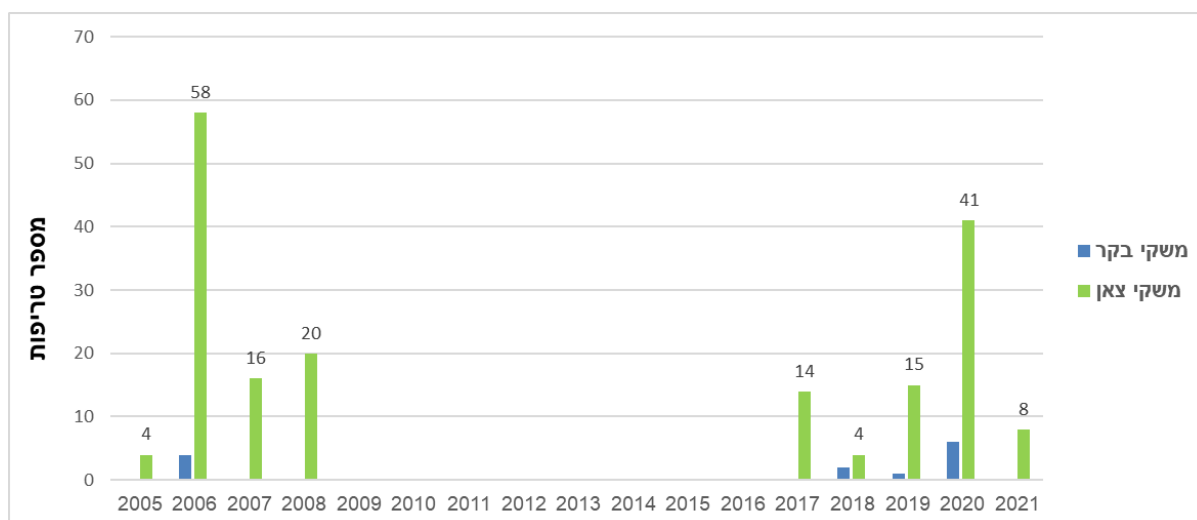
ד. מרחב כרמל

עד לפני כמה שנים מרבית הטריפות שתועדו בכרמל בוצעו על ידי תנים. בשנים האחרונות מתועדות בכרמל גם טריפות זאבים (איור 6). להלן פירוט לפי אזורים:

- רמות מנשה- אלונה - ב-2004 דווחו מספר טריפות שחשודות כטריפות זאבים, בעקבות תצפיות בזאבים באזור. בשנים שלאחר מכן לא תועדו טריפות זאבים ודאיות באזור זה. ב-2020 תועדו שתי טריפות כבשים ע"י זאבים באזור ובמקום נצפתה להקת זאבים. השנה תועד ניסיון טריפה אחד של עגלות גידול על ידי שני זאבים. באזור תועדו 7 טריפות תנים.
- עמק יזרעאל - ב-2005-2007 תועדו טריפות זאבים רבות במשקי צאן וברפתות בצפון עמק יזרעאל. בשנים 2010-2011 תועדו באזור זה טריפות בודדות במשקי צאן. מ-2012 לא תועדו באזור זה טריפות זאבים. באזור תועדו השנה 6 טריפות של תנים.

• כרמל -

- עדויות ראשונות לטריפות זאבים התקבלו בשנת 2006. הטריפות דווחו בדיעבד ולא הייתה אפשרות לאמת שאמנם מדובר בטריפות זאבים.
- ב- 2017 תועדה בדיר במושב עופר טריפה של 14 כבשים (8 בוגרות ו-6 טלאים). גדר הדיר שופרה והטריפות הפסיקו.
- בשנים 2018-2020 תועדו טריפות של צאן ובקר במספר משקים בעיקר בחלק הדרום מערבי של הכרמל. ב- 2020 תועדו בכרמל 6 טריפות במשקי הבקר שחשודות כטריפות זאבים ו-41 טריפות במשקי הצאן.
- ב-2021 תועדו 8 טריפות במשקי צאן באזור כרם מהר"ל, עופר ועין חוד. באזור תועדה להקת זאבים עם גורים. בדלית אל כרמל דווח על טריפה של 17 עיזים אך לא ברור האם הטריפה בוצעה על ידי כלבים או זאבים. במשקי הבקר לא תועדו טריפות זאבים אך תועדו שתי טריפות החשודות כטריפות של צבוע (אזור בית אורן ואזור טירת הכרמל - נחל גלים)

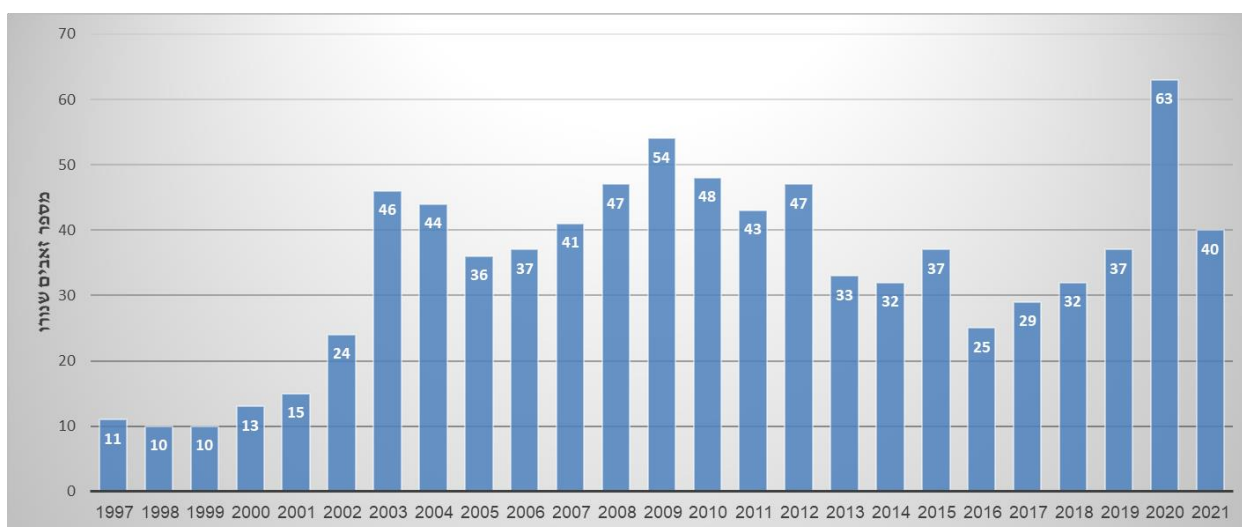

איור 6- טריפות זאבים במשק האדם במרחב כרמל

ניטור אוכלוסיית הזאבים

דילול זאבים

א. גולן (איור 7 וטבלה 1) – עם תחילת יישום ממשק הזאבים בשנת 2003 עלה והוגבר לחץ הדילול על אוכלוסיית הזאבים בגולן. בשנים 2008-2012 דוללו בגולן בממוצע 48 זאבים בשנה. בשנים 2013-2016 חלה ירידה משמעותית בהיקף הדילול (איור 5). בשנים 2017-2021 חלה עליה בהיקף הדילול, כאשר ב-2021 הייתה ירידה ניכרת לעומת השנה שקדמה לה, ודוללו בה 40 זאבים בגולן.

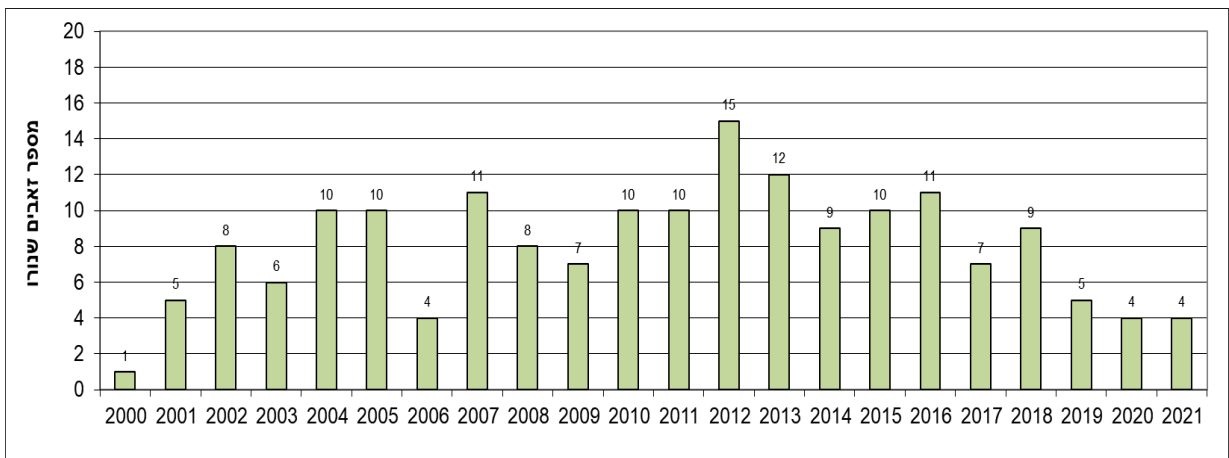

איור 7: דילול בזאבים בגולן בשנים 1997-2021

להלן פירוט לגבי אזורי הדילול העיקריים ב-2021:

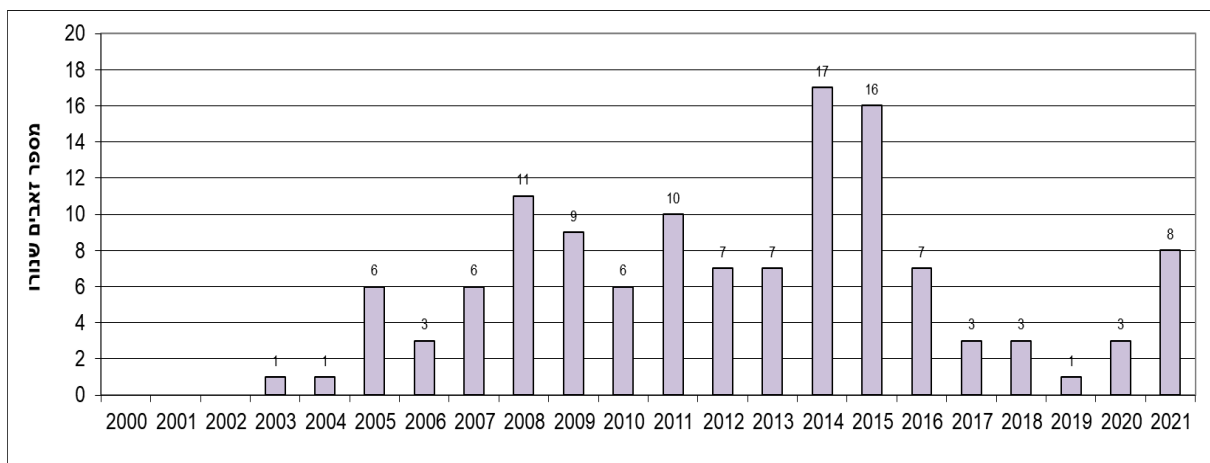
- צפון הגולן - נורו השנה 20 זאבים לעומת 38 בשנה הקודמת, מתוכם 13 באזור הבניאס.
- מרכז הגולן- נורו 10 זאבים לעומת 19 זאבים ב-2020.
- דרום הגולן - נורו 10 זאבים מתוכם 7 באזור רמת נטור

ב. גליל תחתון – בשנים 2019-2021 דוללו בגליל התחתון 4-5 זאבים בשנה לעומת דילול ממוצע של 10 זאבים בשנה בשנים 2004-2018 (איור 8, טבלה 1). מבחינת הפריסה המרחבית, 3 זאבים נורו ברמות יששכר וזאב אחד למרגלות הגלבוע.

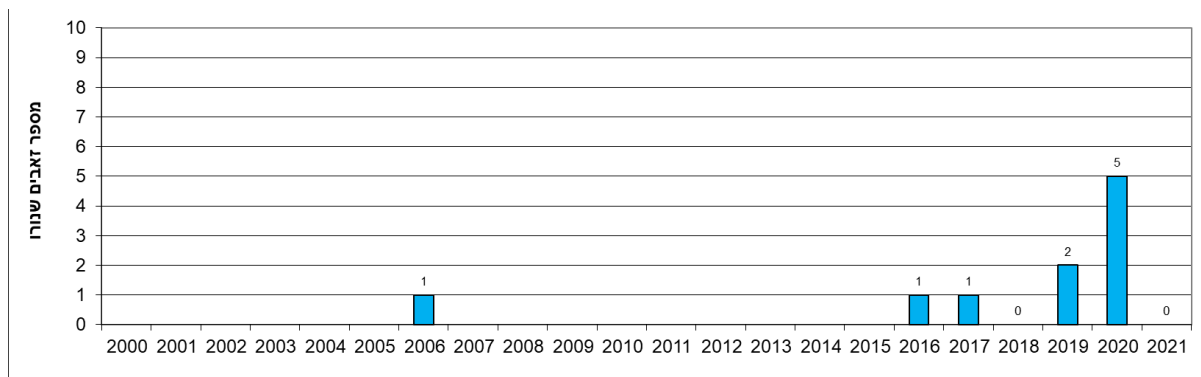
איור 8: דילול בזאבים בגליל התחתון בשנים 2021-1997

ג. גליל עליון – במרחב גליל עליון נורו ב-2021 שמונה זאבים לעומת שלושה זאבים ב-2020 (איור 9). ארבעה מהם נורו באזור פלך בגליל המערבי וארבעה אחרים בגליל המזרחי. הזאבים בלהקה של אזור פלך נראו במצב גופני ירוד וחלקם היו חולים במחלת עור. מלבד לזאבים שונור, נמצאו באזור פלך גם שני גורים מתים עם חשד לכלבלבת. אחד הזאבים שונור בגליל המזרחי נמצא חיובי לכלבת.

איור 9: דילול בזאבים בגליל עליון בשנים 2021-1997

ד. **כרמל** – במרחב כרמל לא נורו זאבים בשנת 2021. ב-2020 נורו 4 זאבים בכרמל ואחד ברמות מנשה (איור 10).

איור 10: דילול בזאבים בכרמל בשנים 1997-2021

בטבלה 1 מרוכז כלל המידע לגבי דילול זאבים שבוצע במחוז צפון (ומפורט בגרפים לעיל) מאז 2003.

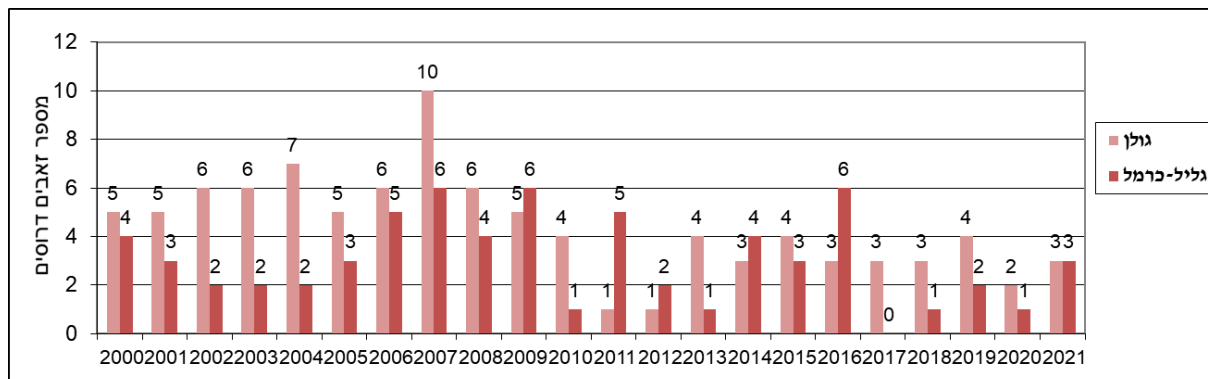
2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
10	6	11	5	8	3	5	4	6	3	7	5	10	8	14	11	4	14	15	דרום הגולן
10	19	15	13	19	15	18	18	13	37	28	34	32	27	16	8	14	11	16	מרכז הגולן
20	38	11	14	2	7	14	10	14	7	7	9	12	12	11	19	18	20	15	צפון הגולן
4	3	1	1	3	6	15	13	6	5	8	4	8	9	4	3	6	1	0	גליל מזרחי
4	0	0	1	0	1	1	4	1	2	2	2	1	2	2	0	0	0	0	גליל עליון ומערבי
2	2	4	4	5	6	4	4	7	5	7	4	4	4	9	2	7	6	5	רמות יששכר
0	1	1	4	2	5	6	5	5	7	1	6	1	0	0	0	0	0	0	גליל תחתון צפוני
2	1	0	1	0	0	0	0	0	3	2	0	2	4	2	2	3	4	1	גליל-תענ"כים
0	5	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	רמות מנשה כרמל
52	75	45	43	40	44	63	58	52	69	62	64	70	67	57	46	52	56	52	סה"כ

טבלה 1: התפלגות דילול בזאבים בצפון ישראל עם פירוט לאזורי משנה.

זאבים דרוסים

היקף הדריסה של זאבים במחוז צפון עומד בעשור האחרון על 3-9 זאבים בשנה, כאשר ב-2021 תועדו 6 דריסות (איור 11).

גולן- ב-2021 תועדו שלושה זאבים דרוסים בגולן, לעומת 2 זאבים ב-2020. ממוצע הדריסות בגולן בשנים 2011-2021 היה 2.8 (± 0.39). לעומת ממוצע דריסות של 5.9 (± 0.52) בשנים 2000-2010. **גליל וכרמל**- ב-2021 תועדו שלושה זאבים דרוסים בשטחים מחוץ לגולן. אחד בכרמל ושניים בגליל תחתון. בשנים 2017-2021 ממוצע הדריסות בגליל ובכרמל עומד על 1.4 זאבים לשנה לעומת ממוצע של 3.9 זאבים דרוסים בשנים 2006-2016.

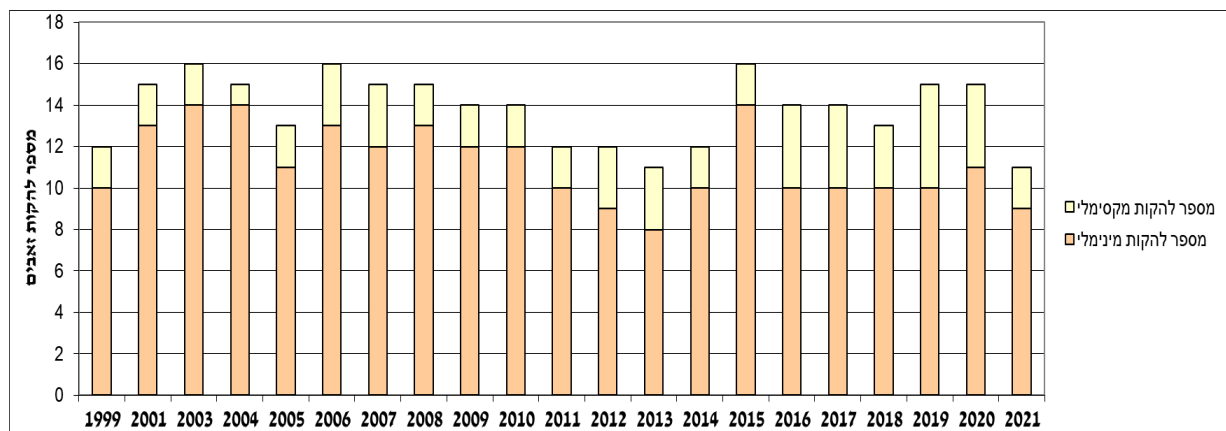
איור 11- זאבים דרוסים בצפון ישראל. אזור גליל-כרמל כולל את כל השטחים מחוץ הגולן

זאבים ממושדרים –

בתקופה שבין סתיו 2020 לסתיו 2021 בוצע מעקב אחר שמונה זאבים ממושדרים בגולן. שני בוגרים ושישה צעירים. מתוך ששת הצעירים הממושדרים רק 2 שרדו (33 אחוזי שרידות). מתוך ארבעת הזאבים הממושדרים שמתו, שניים נורו ובשנים האחרים סיבת המוות לא ידועה (באחד יש חשד לקדחת קרציות). בסתיו 2021 מושדרו 10 זאבים, כאשר שבעה זאבים בגולן ושלושה בכרמל. מתוכם, זאב אחד נדרס (בגולן) ולזאב אחר הפסיק המשדר לעבוד (בכרמל). בעת כתיבת הדוח ישנם 13 זאבים ממושדרים בצפון ישראל. שניים במערב הכרמל, שניים בשמורת יהודייה, שישה במרכז הגולן ואחד בצפון הגולן. שלושה זאבים ממושדרים מלהקות ממרכז הגולן עשו גיחות לאזור בוקעתא ויער אודם במרחק של 12 ק"מ מתחום מחיתם הרגיל.

להקות זאבים ברמת הגולן-

בשנת 2021 תועדו בגולן 9 להקות מתרבות. ההערכה היא שמספר הלהקות המתרבות נע בין 9-11 להקות (איור 12). בחורף 2021 נצפו בגולן 7 להקות בנות 6 פרטים ומעלה. בחינה של התפלגות מספר הלהקות הזאבים בגולן, מלמדת שבעשור האחרון (2012-2021) מספר הלהקות שתועדו בגולן קטן במקצת ביחס למספר הלהקות שתועדו בתקופה שקדמה לעשור זה (2001-2011). בשנים 2001-2011 תועדו בממוצע $12.4 (\pm 0.4)$ להקות לעומת $10.1 (\pm 0.5)$ להקות בעשור האחרון. בשנים האחרונות 2016-2021, ניכרת התייצבות על היקף של לפחות 9-11 להקות מתרבות. ניתן להעריך שהדבר מעיד על יציבות יחסית. גודל שגר, בשש להקות אחריהן בוצע מעקב, היה 4.8 גורים בממוצע בדומה לגודל השגר הממוצע בעשור האחרון (5.1 גורים) ונמוך מגודל השגר שתועד ב-2020 (6.7 גורים).

איור 12- הערכת מספר להקות הזאבים בגולן בשנים 1999-2021

זאבים במרחב גליל עליון - בשטחי החורש של הגליל העליון והמערבי קשה לקבל מידע על נוכחות זאבים בשל הצמחייה הסבוכה. בשנים האחרונות המידע מאזור זה מסתמך במידה רבה על סקרי מצלמות. סקרים אלו ביחד עם נתונים מתצפיות מקריות עוזרים לנו להעריך את מספר הלהקות בגליל העליון. בשנת 2021 תועדו במרחב גליל העליון 4 להקות מתרבות וההערכה היא שבגליל העליון 4-7 להקות זאבים. להלן פירוט לפי אזורים:

- א. **גליל מערבי** - ב-2016, ב-5 מתוך 20 אתרים שנדגמו במהלך סקר יחמורים בגליל מערבי תועדה נוכחות זאבים. ב-2017-2019 לא תועדה פעילות זאבים באתרים אלו. ב-2020 תועדו זאבים בודדים בשני אתרים (הר אביעד וגבעת אזוב). ב-2021 תועדו בסקר היחמורים בגליל המערבי שני זאבים באזור יערה (אחד תועד מביא פסדים מהלולים של יערה). בסקר מצלמות של המאר"ג ב-2021 תועדו זאבים בשני אתרים בגליל המערבי. באזור פלך בגליל המערבי הדרומי תועדה גם השנה להקת זאבים עם גורים. שני גורים נמצאו מתים. אחד אובחן עם כלבלבת. באחד הבוגרים אובחנה מחלת עור.
- ב. **גליל עליון** - באזור הר סאסא מתועדת להקת זאבים משנת 2006. ב-2014 דוללה הלהקה (נורו 4-5 זאבים). במחצית השנייה של 2014 הוצא עדר הבקר שרעה בשטח הר סאסא. לאחר הוצאת העדר, בשנים 2015-2018 תועדה באזור סאסא להקה שמנתה 2-4 זאבים. ב-2019 לא תועדו באזור תצפיות ביותר משני זאבים ולא ברור האם הייתה רבייה במקום. בסקרי יחמורים ב-2020 וב-2021 לא תועדו זאבים במצלמות באזור סאסא (18 מצלמות בשישה אתרים). צבועים לעומת זאת תועדו בסקר ב-4 מצלמות שונות. באזור המירון היו מספר תצפיות בזאבים ותועדה להקת זאבים. באזור נחל חנניה-נחל פרוד תועדה להקת זאבים נוספת. באזור נחל עכברה תועד זאב בודד ותועדו מספר טריפות.
- ג. **גליל עליון מזרחי** - מרבית התצפיות המקריות בזאבים מאזור הגליל העליון הן מאזור זה. זאבים תועדו באזור רמת כורזים, שטח אש מאה ורכס נפתלי. במרבית התצפיות בשנה האחרונה תועד זאב אחד או שניים.

זאבים במרחב גליל תחתון - בגליל התחתון לא היו בשנים האחרונות זאבים ממושדרים ולכן קיים קושי להעריך שם את מספר להקות הזאבים ואת מצב האוכלוסייה. המידע באזור זה מתבסס בעיקר על תצפיות מקריות. מרבית התצפיות בגליל תחתון הן בלהקות המונות פחות מארבעה פרטים. סה"כ תועדו במרחב גליל התחתון בשנת 2021 שלוש להקות, באזורים הבאים: הר עצמון, באזור חזון- הר כמון, רמות יששכר והגלבו. ההערכה היא על סמך נתוני השנה ונתוני שנים קודמות שבמרחב גליל תחתון ישנן 3-5 להקות זאבים מתרבות.

זאבים במרחב כרמל

כרמל - בשל אופי הצומח בכרמל יש קושי לקבל מידע על זאבים באזור. עיקר התצפיות בזאבים באזור זה מתקבלות ממצלמות לכידה של פקחים וחקלאים ומסקרי מצלמות שנעשים באזור. משנת 2012 מבוצעים בכרמל סקרי יונקים גדולים על ידי המאר"ג. בסקרים אלו הונחו עשרות מצלמות לכידה בחורשים וביערות קק"ל. עד היום לא תועדו בסקרים אלו זאבים לעומת תיעוד של עשרות אירועי תצפית בצבועים בכרמל. השנה לראשונה צולם זאב ממושדר באחת ממצלמות המאר"ג באזור שבין עופר לבת שלמה.

ב-2020 נעשה שימוש מוגבר במצלמות לכידה על מנת להרחיב את המידע על הזאבים בכרמל. בעשרה אתרים בכרמל תועדו זאבים. סה"כ תועדו 45 אירועי תצפית בזאבים. בעשרה מתוכם, תועדו זוג זאבים ובשאר תועדו זאב בודד. ב-2021 המשיך מאמץ הניטור של זאבים באמצעות מצלמות. המאמץ הוגבר במהלך חודשים אוגוסט-דצמבר לצורך ניסיונות לכידה של זאבים. במהלך 2021 נוטרו בעזרת מצלמות מעל ל-30 אתרים שונים. זאבים תועדו ב-11 אתרים. מרבית אירועי התצפית הם בזאב אחד או שניים. באירועי תצפית בודדים תועדו שלושה זאבים. באזור שמדרום לעין הוד אותרה להקה שמנתה שלושה זאבים בוגרים ושבעה גורים. שלושה מהגורים מושדרו במהלך ספטמבר-אוקטובר. נתונים ראשוניים הראו שבמרבית הזמן הם שוהים בתחום שלא עולה על 15 קמ"ר בשטח סבוך ומחורץ בערוצים עם נוכחות אנושית מעטה יחסית. בהערכה זהירה נראה שתחום המחיה של זאב נע סביב 50 קמ"ר. למרות ששלושת הממושדרים שייכים לאותה הלהקה הם אותרו במקרים רבים בשטחים שונים במהלך הלילה. במצלמות שהונחו בדרום מזרח הכרמל תועדה להקת זאבים נוספת.

ב-2011 הוקם מעבר עילי מעל כביש 67, שמחבר בין אזור הכרמל בצפון לגוש אלונה בדרום. המעבר מנוטר באמצעות מצלמות משנת 2011. חצייה ראשונה של זאב תועדה בדצמבר 2017. במהלך 2018 תועדו 4 חציות של זאבים במעבר, ב-2019 תועדו 5 חציות, ב-2020 תועדו 11 חציות של זאבים וב-2021 תועדו 4 חציות.

רמות מנשה-אלונה - בסקר מצלמות באזור הר חורשן תועדו השנה שלושה זאבים. בסקרים קודמים שנעשו באזור בשנים 2014 ו-2015 לא תועדו זאבים. סה"כ באזור אלונה תועדו השנה 10 תצפיות בזאבים. ברמות מנשה תועדו השנה 6 תצפיות בזאבים. באחת התצפיות נראו זוג זאבים מנסים לתקוף עגל בן מספר חודשים. על סמך הנתונים מאלונה, רמות מנשה והכרמל הערכה היא שבמרחב כרמל יש 2-3 להקות זאבים.

סיכום

בשנת 2021 חלה ירידה חדה בכמות טריפות הזאבים במשקי הבקר והצאן בגולן, זאת לאחר שנתיים שבהן תועדה כמות גדולה של טריפות זאבים. הירידה חלה במרבית המשקים שסבלו מכמות טריפות גבוהה בשנתיים הקודמות. במקביל לירידה בטריפות חלה גם ירידה משמעותית בכמות הזאבים שדוללו בגולן. מספר להקות הזאבים שתועדו השנה בגולן, וגודלן הממוצע של הלהקות בתקופת החורף היה קטן ביחס לשנה הקודמת. שרידות הזאבים צעירים הייתה יחסית נמוכה בשנה האחרונה (זאבים ממושדרים). ייתכן והמספר הגבוה של הזאבים שדוללו בשנת 2020 (63 זאבים), הוא זה שגרם לירידה במספר הלהקות וגודלן. ירידה זו יכולה להסביר את הירידה המשמעותית בכמות הטריפות השנה. חשוב לציין שהיקף הדילול הגבוה ב-2020 אולי הביא להפחתת כמות הטריפות בסקלה המרחבית הגדולה (אזור הגולן), אך לא נמצא מתאם בסקלה המקומית בין הירידה בטריפות במשק האדם לבין האזורים בהם דוללו כמות גדולה של זאבים. דילול נרחב של זאבים יכול להביא לפירוק הלהקה המקומית ולכניסתם של זאבים מאזורים סמוכים, דבר שיכול אף להגביר את הטריפות. פגיעה מצומצמת בזאבים בשילוב פעולות הטרדה ושימוש במגוון של שיטות מיגון, יעילות יותר במניעת טריפות. נתונים במשקי הבקר מצביעים על כך שמשנת 2009 ישנה מגמה כללית של ירידה בכמות טריפות הזאבים (להוציא שנתיים חריגות). נתוני הניטור מצביעים על כך שמספר להקות הזאבים שתועדו בעשור האחרון קטן ביחס למספרן בעשור שקדם לו. הירידה בכמות הדריסות בזאבים בגולן מחזקת נתון זה. הדבר מרמז על השפעת פרויקט הסניטציה בגולן על אוכלוסיית הזאבים ויכול להסביר את מגמת הירידה בכמות הטריפות. הירידה שתועדה השנה במספר להקות הזאבים, אינה חורגת מהתנודות הרב שנתיות במספר הלהקות ולא נראה שהיא מסכנת את אוכלוסיית הזאבים בגולן. הנתונים מהשנים האחרונות מראים על יציבות אוכלוסיית הזאבים ועל קיומן של לפחות על 9-11 להקות זאבים מתרבות בגולן. למרות האמור לעיל, רצוי להימנע מלחץ דילול ממושך בהיקף שבוצע בשנת 2020.

בגליל התחתון תועדו בשנים האחרונות כמות טריפות נמוכה במשק האדם. גם כמות הדריסות, היקף התצפיות והדילול, היו נמוכים בשנים האחרונות ביחס לשנים עברו. דבר זה יכול לרמז על ירידה בכמות הזאבים באזור זה.

בגליל העליון חלה בשנה האחרונה עליה בכמות בזאבים שנורו. כמות הטריפות וכמות התצפיות בזאבים דומה לזו שתועדה בשנים האחרונות.

בכרמל, הייתה עליה בשנים האחרונות בכמות התצפיות והטריפות במשק האדם. באזור זה מושקע מאמץ רב בשנתיים האחרונות בניטור אוכלוסיית הזאבים. השנה לראשונה מושדרו שלושה זאבים באזור הכרמל. המשדור והמידע מהניטור יאפשר לנו הרחבת הידע על הזאבים באזור ויעזור בהתמודדות עם הטריפות.

תודות: : לפקחי רט"ג במרחבים השונים המעורבים ופעילים בעבודת השטח ואל מול הבוקרים. בעיקר תודה ליונתן הראל על ההשקעה בלכידות ובמעקב אחר זאבים בכרמל. תודה נוספת לאביב אלדגיים גלעד גיא ועומר וינר על עזרתם במישדור ובניטור אוכלוסיית הזאבים. תודה לבוקרים ולנוקדים ששיתפו פעולה ומסרו לנו תצפיות ודיווחי טריפות.

מקורות:

- רייכמן, א. 2002. זאבי הגולן- ביולוגיה, אקולוגיה ודמוגרפיה. רשות הטבע והגנים.
- רייכמן, א. 2007. הזאבים בצפון ישראל- ניטור האוכלוסייה והממשק בשנים 2003-2006. רשות הטבע והגנים.
- רייכמן, א. 2012. הפחתת טריפות במשק האדם בגולן. רשות הטבע והגנים.
- רייכמן, א. ודולב ע. 2020. ממשק זאבים בצפון ישראל. רשות הטבע והגנים.